

KÖROĞLU'NUN KELEŞLERİ*

Dr. Doğan KAYA

Köroğlu destanında önemli bir faktör de *Çamlıbel* (Çembil, Çembil bel, Çambil, Jembil, Çandıbel, Çenlibel, Şamlıbel, Şemlibel)'dir. Çamlıbel Köroğlu ve keleşlerinin mekânı ve olayların başlangıç yeridir. Kazanılan zafer sonrası buraya dönülür. Toplantılar burada Köse Kenan'ın başkanlığında yapılır. Kimi zaman düşmanlar buraya saldırsa da genellikle saldıranlar başarıya ulaşamaz. Kollarda her ne kadar ana, baba, kardeş, oğul, sevgili aşkı karşımıza çıkmasa da toprak ve memleket sevgisi daima ön plandadır. Yaşanılacak en ideal yer olarak Çamlıbel görülür. Eğlencenin en güzeli orada yapılır, sefa sürme için en güzel yerdir Çamlıbel.

Köroğlu Çamlıbel'de yaşarken Osmanlı'ya karşı hasımane tavır sergilemiştir. Çamlıbel'in tapusunun alındığı kolun dışında Köroğlu, hep Osmanlı'ya karşı mesafeli olmuştur. Osmanlı da Köroğlu adının telaffuz edilmesini yasaklamıştır. Âşık Üzeyir'in ifade ettiğine göre Köroğlu maceralarının Doğu'da yaygın anlatılmasının sebebi budur. (Kaftancıoğlu, 1979: XII)

Köroğlu kollarında kahramanlar, diğer destanlarda olduğu gibi fiziki ve ruhi bakımdan idealize edilmiş özellikleriyle dikkat çekicidir. Bunlar farklı coğrafyalarda *keleş*, *koçak* ve *deli* gibi sıfatlarla anılırlar. Köroğlu, vefakâr, sadık, gözü pek, samimi yiğitleri sayesinde zorlukların üstesinden gelir.

Köroğlu olsun adamları (*keleşleri / delileri*) olsun hepsi de destan kahramanlığı özelliğindedir. Kollarda; "Ejder kılıçlı, kurt ağızlı, fil burunlu, kaplan pençeli, arslan hamleli, korkusuz, arslan yavrusu, Azrail, kırk kıran" olarak tavsif edilirler. (Boratav, 1984: 63)

Köroğlu kollarında gördüğümüz kahramanlar, diğer destan kahramanlarıyla benzerlik gösterir. Destan kahramanlarının kendilerine has nitelikleri olup çok kere destanlara ismini verecek kadar önemlidir. Fizik olarak heybetli cüsseleriyle diğer insanlardan farklı yapıdadırlar. Bileği bükülmez, mağlup edilemez yiğitler olmakla beraber ölümlüdürler. Safıkları yüzünden ölümle burun buruna gelirler fakat mağlup olmak, kabul edemedikleri yegâne husustur. Emre itaat ederler ve ahde vefaya sadıktırlar.

* Yayınlandığı yer: *Prof. Dr. Metin Ekici* Armağanı, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2022, s. 1011-130.

Yiğitlikte, kendilerinden üstünü yoktur. Sözgeşi bir ok attıklarında şiş kebab gibi on kişiyi sıraya dizebilirler (Dağıstanlı Hasan). Gürz kullandıklarında düşman askerini atıyla beraber yere gömerler (İstanbul Hüseyn). Attıkları naralarla pek çok düşman askerinin ödünü patlatır, bir harekette 100 düşman askerini bertaraf edebilirler (Hoylu). 60 batman (480 kg.) olan gürzle etrafı, deprem olmuş gibi sarsabilmektedirler (Köse Kenan). Doymak nedir bilmezler (Koroğlu, Demircioğlu). Fiziki yapı itibarıyla de normal insanlardan kat kat fazla iriliğe sahiptirler. Hüner ve erdem sahibidirler ve bazı güçlükleri zekâları sayesinde hallederler. Keleşler, müşkül anlarında, birbirlerine ölme pahasına, yardım ederler ve yardımları karşılıksızdır. Görkemli yapıları ve hünerli davranışlarıyla, bir bakıma içinde buldukları zümrenin temsilcisi durumundadırlar. Hassas ve sanatkâr ruhludurlar. Yeri geldiğinde duygularını şiirle ifade ederler. Başta Koroğlu olmak üzere, Köse Kenan, Demircioğlu, Ayvaz, Şirin Döne, Deli Hoylu ve Güdümen gibi önde gelen kahramanlar saz çalıp irticalen şiir söyleyebilme yeteneğine sahip olan kişilerdir.

Pek çok destan kahramanında olduğu gibi Koroğlu'nun da kendisine sadık 40 keleş vardır. Keleşlerinin sayısı pek çok kolda 7777 olarak zikredilir. Nuri Çırağı şiirinde;

“Tam dokuz yüz doksan dokuz sayımız”

diyerek bunların sayısını 99 olarak belirtir. Bayram Denizoğlu ise aşağıda kaydettiğimiz destanında bu keleşlerden 94'ünü adını zikretmiştir.

Biz ise Koroğlu kollarında adları geçen 98 keleşin adını tespit ettik. Söz konusu keleşlerin / delilerin başlıcası şunlardır:

Acemoğlu, Ağalarağası, Alaybozan, Ali Bezirgân, Aslan Bey (Koroğlu'nun oğlu), Atcambazı, Belli / Benli Ahmet, Bıyıklı Yusuf, Boyuneğmez, Boynu samıyasığmaz, Bıyıklı Yusuf, Bursalı Topal Dursun, Canıcebinde, Celalî Bey, Cıgalı / Cıdalı Kenan, Çopur Sefer, Dağdeviren, Dağıstanlı Hasan (Uzoğlu), Darıdeğmez, Değirmen Avurt, Deli Ahmet, Deli Abbas, Deli Balta, Deli Hasan, Deli Hoylu, Deli Mahmut (Mahmudu Bezirgân), Deli Mehdi, Deli Mehter, Deli Teber, Dilbilmez, Dellek Hasan, Demircioğlu (İsabalı / Esebalı / Hesabalı), Demirkıran, Ecelalmaz, Ecelianan, Ecelicebinde, Eceliyakın, Fırfirik Burun, Geceyatmaz, Gemalmaz, Geridönmez, Güdümen, Gürcüoğlu Mehmet, Güyümcüoğlu, Haldenbilmez, Halaybozan, Hanlarhanı, Hoca Ali, Hıdır Ali Elbeyi, Hoca Yakup, İsfahanlı Koca Bey, İstanbul Hüseyn, Kabiresiğmaz, Kayserili Abulobut, Kayserili Kaytansöken, Kesel Memek, Kiziroğlu Mustafa Bey, Kıyımciöğlu, Koca Arap, Kocabay, Köse Kenan, Köse Sefer, Lelevütlü, Mehmet Bey, Mirim, Mirzalı Bey, Musabalı, Nalbantbaşı, Niğdeli Geyik Ahmet, Okçubaşı, Okçuoğlu, Polatoğlu, Postalıbüyük, Postalpalatan, Reyhan Arap, Sarhoş, Selâmalmaz, Selâmvermez, Semiz Osman, Sersem

Bekir, Seyisbaşı, Sopayadoymaz, Sapar Mehrem, Tanrıtanımaz, Taymaz Bey, Tekelibeyi, Tepedelen, Tokatlı Deke Daşşak, Tokmakvuran, Toz Kopartan, Tüpdağitan, Tülek Terlan, Yanık Hasan, Yolkesen, Yumuk Ahmed, Zincirkıran, Zor Bezirgân (Mennanoğlu Ahmet Bey), Zülfikar gibi isimler öne çıkar.

Kimi halk şairleri Köroğlu'nun keleşlerini konu alan destanlar ortaya koymuştur. Biz bunlardan 5 âşığa (Bayram Denizoğlu, Mustafa Aydın, Nuri Çırağı, Seyyatî, Sümmanoğlu) ait olanları tespit ettik. Destanlardaki keleşleri / delilerin sayısı şairlere göre şöyledir:

Bayram Demizoğlu: 94

Mustafa Aydın 18

Nuri Çırağı: 11

Seyyatî: 11

Sümmanoğlu: 5

Destanların tümünde ise 122 keleşin adı zikredilmiştir.

-1-

BAYRAM DENİZOĞLU

1958 yılında Kars'ın Arpaçay ilçesinin Gülyüzü köyünde doğmuştur. Asıl adı Bayram Gökdeniz'dir. Âşıklığa, 1963 yılında babası Durmuş Denizoğlu'nun yardımcılarıyla başlamıştır. Pek çok festival ve şenliğe katılmış ve ödüller almış olan Denizoğlu, 1976 yılından beri İstanbul'da yaşamaktadır.

Denizoğlu, âşıklık geleneğini iyi bilen ve uygulayan biridir. Sayısız âşık programına katılmış ebediyatımızın güzel örneklerini sergilemiştir. Sazı ve irticali kuvvetli âşıktır. Çetin Şinemoğlu, Veysel Yıldız, İrfan Eyüpoğlu, Zihni Yıldırım ve Hasan Çolak'ın ustasıdır.

Pek çok hikâye tasnif etmiştir. *Uzakelli Garip Şah, Dalluhan ile Nazani Sultan, Timur Han ile Maya Sultan, Mete Han, Mihrali Bey, Çileli Âşık ile Nazlı Sultan, Ardahan'dan Almatı'ya Enver Şah, El Âşığı, Şemil Han ile İbrahim* bunlardan bazılarıdır. Ayrıca bilinen hikâyelerden *Kaçak Nebi, Yusuf ile Züleyha, Tahir ile Zühre* hikâyelerini tekrar tasnif etmiştir. 30'dan fazla Köroğlu kolu bilmektedir.

Türk dünyası asırlardır biliyor
Köroğlu'nun adı şanı dildedir
Ayrı ayrı varyantlardan geliyor
Tüm hikâye yetmiş iki koldadır

Önce keleşlerden başlayıp söze
Neler gelip geçmiş inelim öze
Hepisiyle tanışalım yüz yüze

Şaşılacak akıl almaz haldedir

Köse Kenan, Demircioğlu, Hoylu Bey
Han Ayvaz'ki İstanbul'dan soylu bey
Benli Ahmet, koçyiğittir köylü bey
Mezarı Kars'tadır bizim eldedir

Ecelicebinde, Kabiresığmaz
Geceyatmaz, Güneşüstünedoğmaz
Selamalmaz zalim rahmeti yağmaz
Talancı'nın özü sade maldadır

Selamvermez Deli Mürtüz uykucu
Ağır Ali, Tilki Hasan yolucu
Kurtboğan, Yorgansız canlar alıcı
Bir eli yağdadır biri baldadır

Uzun Hasan, Ayıboğan, Başeğmez
Aşçıbaşı, Balıkyutan, Heçdoymaz
Cingöz Mahmut Lafanlamaz Sözduymaz
Devecibaşı'nın gözü yoldadır

Cıgalı Kenan'ın Çamlıbel yurdu
Hillebaz Düzenbaz anlatmak zordu
Köroğlu yenince tahtını verdi
İşi gücü sade fitne feldedir

Evleryıkan, Ordubozan, Amansız
Demirkıran Boyuneğmez, Gümansız
Bacvermeyen, Ölüsoyan İmansız
Tavlacıbaşı'nın aklı puldadır

Nalbant Memmet, Deli Çoydar Sözyutmaz
İsabalı, Zincirkıran Közyutmaz
Öküzyiyen, Atcanbazı, Tuzyutmaz
Haraç için gözü sağda soldadır

Hesabalı, Topal Osman, Gamverir
Çakkal İlhan, iyilikten dem verir
Kiziroğlu Mustafa Bey, nam verir
Köroğlu methetmiş sazda teldedir

Deli Şakir, Camışvuran, Yuvasız

Deccal Şahin, Dağ Deviren, Duasız
Kervansoyan, Bahri elsiz ovasız
Bir günü evinde bir gün çöldedir

Deli Haydar yiğitlerin serkeri
Âşık Cünun sazın sözün eseri
Deli Hasan baytarların rehberi
Hünerlidir mağfireti eldedir

Tavlacı Ahmet'in çırağı Seyfi
Tımarlanır atlar hoş olur keyfi
Seçer durur tavlı ile zayıfı
Yeşile salarlar çayır cildedir

Kasap Yusuf günde yüz kuzu keser
Toplar temizler kazana basar
Aş pilavı yapar kazana asar
Sofra açar her gün çal ha çaldadır

Eğer yapar Kâmil Usta, Gül Ahmet
Yedi bin keleşe o çeker zahmet
Ellerinde ayrı ayrı marifet
İpek çuvaldızda iğne mildedir

Kılıççı Alişan, Yedigâr Usta
Marifeti vardır her bir hususta
Kalkan yaparlar ki dillere deste
Kalkanı tutacak kuvvet koldadır

Ali kebab vurur Veli şiş çeker
Kasım Usta sofralara baş çeker
Acımasız keleşlerden diş çeker
Kerpeteni eski usul saldadır

Korukçu Şahbaz da iylik aramaz
Gökte kartal onun gibi göremez
Çamlıbel'e asla bir at giremez
Değneği elinde düdük zuldadır

Yatakhane Kul Hümmet'ten sorulur
Keleşine göre yatak verilir
Yorgancı Salih'e hesap kurulur
Günlük hafta aylık ya da yıldadır

Kale oldu zalimlerin önüne
Mazlumu ezmesi uymaz şanına
Darda kalan Köroğlu'nun yanına
Korunması için gel ha geldedir

Haral, oturunca bir koçu yiyer
Bir tekne ekmekle karnı zor doyar
On dakika çekmeden koyunu soyar
Hele gözü tendirdeki küldedir

Necmettin Usta da tavlayı süsler
Arpa buğday ile atları besler
Yıllardır usanmaz aynı hevesler
Ya derede ya da derin göldedir

Aslanboğan Yılanvuran, Nağılcı
Yolkesen, İzsüren, Açıgöz, Hağılcı
Arabozan, Sözgezdiren, Çuğulcu
Hırsızbaşı, tavuk çalar foldadır

Deli Hasan yiğitlikten dem vurur
Uzun Mevlüt kervanlara iz sürer
Nerde soygun olsa onları sorar
Gözü buluttadır kulak yeldedir

Hasan Bey de yiğitlerin başıdır
Zalimlere vurmak onun işidir
Yılkıgüden, fitne felli kişidir
Her gün için ayrı kalmakaldadır

Öyle bir destan ki çağı titretir
Ölüye duyurur sağı titretir
Kırat'ın narası dağı titretir
Mafireti ayakları naldadır

Günlerce beklemiş ha bugün yarın
Çamlıbel'dir Koç Köroğlu diyarın
Yolunu bekleyen Telli Niyar'ın
Dingesi baştadır kemer beldedir
(Dinge: Ağaçtan yapılmış ve başa geçirilen süs eşyası)

Dillerde söylenir şanlı kahraman

Bizlere ulaşmış böyle bir destan
Denizoğlu her mecliste her zaman
Çalarım söylerim sazım eldedir

-2-

MUSTAFA AYDIN

1963'te Kars'ın Selim ilçesine bağlı olan Beyköy'de doğmuştur. Ali ve Zeynep'in oğludur. Altı kardeşli ailenin dördüncü çocuğudur. Köyünde ilkokulu, Sarıkamış'ta ortaokulu, Sarıkamış ve Erzurum'da da lise tahsilini yapmıştır. Askerlik hizmeti sonrası 1983-1992 yıllarında Erzurum'da kalmıştır. Kendisine iki çocuk veren ilk eşi Melek Hanım'ı trafik kazasında kaybetmiş, ikinci eşi Sakine Hanım'dan bir çocuğu olmuştur. Halen Ankara'da yaşamaktadır.

Gördüğü bir rüyadan sonra saza ve şiire olan meyli daha artmıştır. Mevlüt İhsanî'nin âşıklık yolunda ilerlemesinde önemli rolü olmuştur. Kendisi de Nihat Koçak, Paşa Susanoğlu, Beyzade Arslan, Âşık Saim, Adem Aydıner, İsmail Şengül ve Ömer Esenyayla gibi âşıkların yetişmesini sağlamıştır. Âşık tarzı şiir geleneğinde pek çok örnek sergilemiştir. Sayısız âşık programlarına katılmış, 10 kaset, 10 CD, VCD çıkarmıştır. 2007 yılında Gazi Üniversitesinde Demet Altan tarafından hakkında yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. (Altan, 2007; Mergen, 2008; <http://teis.yesevi.edu.tr>)

Üsküdarlı Kasapoğlu
Koroğlu'nun bir keleşİ
Evlatlığı Gözübuğlu
Güzel Ayvaz nur keleşİ

Demir çelik nalı delen
Kocalıkta ordu bölen
Altın yazı tura silen
Demirc'oğlu zor keleşİ

Kaplana benzer heybeti
Kükreyen aslan kuvveti
Emmiye vardı hürmet
Köse Kenan pir keleşİ

Alapaça atın sürdü
Mustafa Bey meydan kurdu
Koroğlu'yu yere vurdu
Kiziroğlu er keleşİ

Her zorluğa candan koşar
Kırklar meclisine düşer
İki yüz elli yıl yaşar
Pala Yusuf sır keleşİ

Mustafa Bey arif cihan
Mamoş'tan alırlar kervan
İsfahanlı üç pehlivan
Kocabey'dir gör keleşİ

Yara alsa inlemezdi
Ferman gelse dinlemezdi
Korku nedir anlamazdı
Reyhan Arap vur keleşİ

Erlik şarabını içer
Halep'te çok nefer biçer
Güzelleri tek tek seçer
Celali Bey zer keleşİ

Ayan oldu gizli hali
Tuttuğunda kırar dalı
Elde kılıç dil Cidalı
İsabalı var keleş

Meydana kan döktüğünde
Çelik bilek büktüğünde
Pusatını çektiğinde
Deli Hoylu ser keleş

Ağlardan taç alırdı
Yemeseler aç kalırdı
Kervan soyar paç alırdı
Köse Sefer kâr keleş

Er meydanlarında gürler
Karşısında rakip terler
Gezdiğinde titrer yerler
Kabresiğmaz ar keleş

Çardaklı'da dinlenirler
Çamlıbel'de eğlenirle
Dere tepe inlenirler
Acemoğlu bar keleş

Mustafa der er vuracak
Kanayan yara saracak
Köroğlu'nu kurtaracak
Güdümen'dir hür keleş

-3-

NURİ ÇIRAĞI

Nuri Cihan Karataş olan Nuri Çırağı (1949-) Erzurum'un Şenkaya ilçesinin Kaynak köyünde doğmuştur. Muhammed Hamit, ile Emine (Seher) Hanım'ın tek çocuğudur. Zennure (İsmigül) Hanım'la evlenmiş bu evlilikten Emine, Neşe, Mehmet Mansur, Ahmet Nesimi, Ali İmran ve Ömer Faruk adlarında çocukları olmuştur.

On iki yaşında Mevlüt İhsanî'ye çırak olmuş 20 yaşına kadar yanında kalmıştır. Sazı ve irticali olan, günümüzde âşıklık geleneğini devam ettiren güçlü bir âşıktır. Pek plaklar, albümler çıkarmış, sayısız âşık etkinliklerine katılmış; televizyonda "Âşıklar Kervanı" ve "Âşıklar Meydanı" adlı programlar yapmıştır. 1993'te Kocaeli'ne gitmiş. Halen orada yaşamaktadır.

Anlattığı hikâyeler arasında, "Kerem ile Aslı, Garib ile Senem, Emrah ile Selvi, Necip ile Telli, Necip ile Maviş, Bedri Sinan ile Mahperi, Ülker Sultan, Seyfet ile Filiz, Âşık Mahirî, Yaralı Mahmut, Kirmanşah, Böyle Bağlar" gibi hikâyeleri anlatmaktadır.

İşıl Altun ve O. Utku Özdemir tarafından *Âşık Nuri Çırağı "Unutamadım" Hayatı, Sanatı, Şiirleri* adlı kitap ile *Emioğlu* adlı kitap yayınlanmıştır. (Altun, 2007; Altun-Özdemir, 2011; <http://teis.yesevi.edu.tr>) (Madde yazım: Fatma Ahsen Turan)

Kırat'üstünde kılıç belinde
Kahraman Köroğlu meydana gelsin
Sevdiceği Han Nigâr'ı kolunda
İkisi beraber meydana gelsin

Haykırsa kükrese Çamlıbel'inden
Hey hey nağmeleri çıksa dilinden

Kalkanı gürzüsü düşmez elinden
Gelsin Koç Koroğlu meydana gelsin

Bu Koroğlu bu da Ayvaz'dır desek
El ele tutmuşlar beraber görsek
Biz onları bu şekilde seyretsek
İkisi beraber meydana gelsin

Geliyor göründü o Köse Kenan
Hem yiğit hem koçak hem dürüst insan
Vakarlı gururlu takdire şayan
Gelsin Köse Kenan meydana gelsin

Para verdi tuğrasını silmişti
Koç Koroğlu şaşırmişti kalmıştı
Erzurum'da Demirci'den almıştı
O çelik bileklime meydana gelsin

Sağ kola geçirdi bütün savaşta
Dövüşürdü en ilerde en aşta
Kendini gösterdi gencecik yaşta
Yiğit Esebalı meydana gelsin

Üzerine hayladı mı düşmanın
Hakkını da veriyordu meydanın
Delisiydi zamanenin zamanın
Bizim Deli Hoşlu meydana gelsin

Oku hazırlardı yayı çekerdi
Rakibinin iflahını sökerdi
Tutulmazdı geyik gibi sekerdi
Yiğit Geyik Ahmet meydana gelsin

Pahası biçilmez büyük değerdi
Hakk'a hakikate boyun eğdi
Bir oturduğunda bir koyun yerdi
Gelsin Lokmayemez meydana gelsin

Ağasına sadık idi yâr idi
Girdiği her meydan ona dar idi
İki buçuk metre boyu var idi
Gelsin Kabresizmaz meydana gelsin

Kendi nalbant idi nal mih döverdi
Yaptığı işini gayet severdi
Bileğiyle demirleri eğerdı
Gelsin Zincirkıran meydana gelsin

Bizim Çamlıbel'dir baba köyümüz
Tam dokuz yüz doksan dokuz sayımız
İmrahorlar başı Zorlubey'imiz
Bırakın beyimi meydana gelsin

Koskoca kafalı tepesi delik
Dalı doksan santim iki metrelik
Gururlu vakarlı mertti üstelik
Şu Tepesidelik meydana gelsin

Ben **Nuri Çırağı** keleş olaydım
Birkaç gece Çamlıbel'de kalaydım
Türkü söyleyedim sazım çalaydım
Sesleneydim "Beyler meydana gelsin"

-4-

SEYYATÎ

"Seyyatî" mahlasını kullanan Âşık İsrâfil Uzunkaya, 1957'de Çıldır'ın Eşmepınar köyündendir. Ortaokul mezunudur. Evli olup beş çocuğu vardır. Seyyatî Çıldır'da yaşamaktadır.

Şiire 13 yaşında Âşık Oruç ve Abdullah Uzunkaya'nın yanında şiire başlamıştır. Kendisi de Tuña Aksu, Hüseyin Altıntaş ve Faruk Erdoğan'ı yetiştirmiştir. Âşıklığa Oruç Burukçu ve Abdullah Uzunkaya'nın yanında başlamıştır. Sazı ve irticali olan bir âşıktır. Tuñay Aksu, Hüseyin Altıntaş ve Faruk Erdoğan adında çirakları vardır. Âşık Edebiyatına çok önemli örnekler kazandırmıştır. 11 hikâye tasnif etmiştir. Hikâyelerin tamamı da manzum ve mensur yapıdadır. Bunların başlıcası; Ah Şu Hudutlar Olmasaydı, Ferhat Bey ile Gülşah Hanım, Gülşah ile Aliş, Hasan Mirza ile Sara Hanım, Kars Ayaz, Sürgün, Karabağ, Dost Kapısı, Gülenaz Sultan ile Garip Bey, Ramazan Bey, Serhat Bey'dir. (Aydın, 2014; Korkmaz, 2015; <http://teis.yesevi.edu.tr> (Madde yazım: Ferhat Uzunkaya)

Gelmer Çamlıbel'den sesiz sedanız
Koç keleşler payidarım hardasan
Gelsin sıyra kılıç mertlik nidanız
Yoksa ağın ölüf yasda dardasan
Köse Kenan şehri yarım hardasan

Kabiresızmazsın sen bir kalasan
Sazıyla sözüyle gelsin Han Hasan
Bolu Beyleri'ne kalmasın meydan
Yoksa ağan ölüf yasda dardasan
Demircioğlu bey serdarım hardasan

Ayvaz koşunlarda çekerdi başı
Kargı polat sıyra kılıç savaşı
Kiziroğlu Koç Köroğlu kardaşı
Yoksa ağan ölüf yasda dardasan
Han Nigâr'ım gülizarım hardasan

Zalımın şerinnen titriyir her can
Çakala köpeğe veriler meydan
Ne üç direk kaldı ne de han eyvan
Yoksa ağan ölüf yasda dardasan
Hoylu Bey'im havadarım hardasan

Gel de bu dünyada gör rezaleti
Namert para ile satar cenneti
Kabiresiğmaz İtebinmez gelmedi
Yoksa ağan ölüf yasda dardasan
Avdul Hoca kervan darım hardasan

Gelde ey SEYYATî görünsün göze
Sedan insin Simistire, Tebriz'e
Memmet Alı Bey'nen bir de Han Rize
Yoksa ağan ölüf yasda dardasan
Han Ayvaz'ım keleşlerim hardasan

-5-

HÜSEYİN SÜMMÂNİOĞLU

Sümmaniînin torunudur. Asıl adı Hüseyin Yazıcı olup 1937'de Erzurum'un Narman ilçesinin Samikale köyünde doğmuştur. Babası Şevki Çavuş'u on yaşında kaybetmiştir. İlkokul mezunu dur. Çobanlık, çiftçilik ve inşaat ustalığı yaparak geçimini sağlamıştır 1953'te Şefika Hanım'la evlenmiştir ve altısı kız yedi çocuk sahibidir. 2002'de Bursa'ya taşınan Sümmanioğlu, halen Bursa'da yaşamaktadır.

Şiire 16-17 yaşlarında başlamıştır. Babası Şevki Çavuş (Mahtumî) ve amcası Fahri Çavuş'un âşıklık yolunda ilerlemesinde önemli rolleri olmuştur. Kendisi de Adnan Akçay'ı yetiştirmiştir. Sazı ve irticali olan, pek çok âşıkla karşılaşma yapmış olan Sümmanioğlu, âşık şiirinin pek çok şekil ve türü ile örnek sergilemiş kuvvetli bir şairdir. Yöresine ait orijinal ezgileri

terennüm edebilmektedir. Mahlasını dedesinden dolayı kendisi almıştır. Anadolu'de çeşitli vesilelerle düzenlenen sayısız âşık programına katılmıştır, ödüller almıştır. Hakkında 1994'te lisans, 2017'de yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. (Erkal, 1994; Baş, 2017; Halıcı, 1992; Kırkılıç, 1997; Vural, 2012; <http://teis.yesevi.edu.tr/> (Madde yazım: Metin Özarslan)

Zaman çok değişti düzen bozuldu
Uyan Koç Köroğlu bak neler oldu
Mertlerin kurduğu mizan bozuldu
Yiğitler yurduna lekeler doldu
Uyan Koç Köroğlu bak neler oldu

Demircioğlu'nun örsü paslandı
Ayvaz bir köşeye sindi yaslandı
Telli Nigâr gam kederle uslandı
Güzeller köşkünde hoyratlar kaldı
Uyan Koç Köroğlu bak neler oldu

Günbegün çoğaldı dert hezer hezer
Koçak meydanında yamyamlar gezer
Uyanıp bir de sen eylesen nazar
Şahin yuvasına kargalar doldu
Uyan Koç Köroğlu bak neler oldu

Köse Kenan'la ün saldıgın günler
N'oldu Çamlıbel'de olduğun günler
Senle şenlenirdi toylar düğünler
Şimdi kopuz yaşlı gitarlar güldü
Uyan Koç Köroğlu bak neler oldu

Dostlardan sayardın mert olan zata
Çoktan bitti *Kızıroğlu* hayatı
Severdin güzeli bir de Kırat'ı
Seven sevdiğinin önünde kuldu
Uyan Koç Köroğlu bak neler oldu

Garihlerden amcan dayın var idi
Öz evladın *Hasan Bey*'in var idi
Kılıç kalkan okun yayın var idi
Yiğitliğin kime hatıra kaldı
Uyan Koç Köroğlu bak neler oldu

Zümrüt yaylaların sendin hakanı

Hiç bir yiğit bozamazdı cakarı
Kime teslim ettin kılıç kalkarı
Lekeler zamana galebe çaldı
Uyan Koç Köroğlu bak neler oldu

Yiğit odur gam yükünü götüre
Seven sevdiğini yazar satıra
Koç Köroğlu adı kalsın hatıra
Âşık **Sümmanoğlu** bir destan kıldı
Uyan Koç Köroğlu bak neler oldu

Destanlarda adları zikredilen 117 keleşin başlıcası şunlardır:

- Acemoğlu:** Çardaklı
Çamlıbel'de kalıp, dere tepe
inletmiştir. (2)
- Açgöz** (1)
- Ağır Ali** (1)
- Ali:** Kebap vurur (1)
- Amansız** (1)
- Arabozan** (1)
- Aslanboğan** (1)
- Aşçıbaşı** (1)
- Âşık Cünun:** Sazın sözün
eseri (1)
- Atcanbazı** (1)
- Avdul Hoca** (4)
- Ayıboğan** (1)
- Ayvaz** (5) Köroğlu ile el ele
meydandadır (3). Koşunları
çeker. (koşun: dişi dizi, sıralı
insanlar) (4)
- Bahri:** Elsiz ovasız, bir günü
evinde bir gün çöldedir. (1)
- Balıkyutan** (1)
- Başegmez** (1)
- Benli Ahmet:** Koçyiğittir.
Mezarı Kars'tadır. (1)
- Boyuneğmez** (1)
- Camışvuran** (1)
- Celali Bey:** Erlik şarabını
içmiş, Halep'te çok nefer
biçmiş, güzelleri tek tek
- seçmiş olup Köroğlu'nun altın
değerinde keleşidir. (2)
- Cidalı:** Tuttuğun dalı kırar.
Gizli hali ayan olmuştur. (2)
- Cıgah Kenan:** Çamlıbel
yurdu (1)
- Cingöz Mahmut** (1)
- Çakkal İlhan:** İyilikten dem
verir. (1)
- Çuğulcu** (1)
- Dağ Deviren** (1)
- Deccal Şahin** (1)
- Deli Çoydar** (1)
- Deli Hasan:** Baytarların
rehberi, hünerlidir mağfireti
eldedir. (1) Yiğitlikten dem
vurar. (1)
- Deli Haydar:** Yiğitlerin
serkeri (1)
- Deli Hoylu:** Köroğlu'nun baş
keleşlerinden biridir.
Meydanda çok kan dökmüş,
pusatıyla nice çelik bilek
bükümüştür. (2) Meydanın
hakkını verir. (3)
- Deli Mürtüz:** Uykucu (1)
- Deli Şakir** (1)
- Demirc'oğlu:** (1, 5). Demir
çelik nalı delmiş, kocalıkta
bile ordu bölmüş, altın yazı

turayı silmiştir. (2) Paranın tuğrasını silmiştir, çelik bileklidir. (3)

Demirkıran (1)

Devecibaşı: Gözü yoldadır (1)

Duasız (1)

Düzenbaz: Anlatmak zordur. Köroğlu yenince tahtını verdi; İşi gücü sade fitne feldedir. (1)

Ecelicebinde (1)

Esebalı: Savaşta hep sağ kola geçer, en ilerde dövüşür. (3) (Bkz. Demircioğlu)

Evleryıkan (1)

Gamverir (1)

Geceyatmaz (1)

Geyik Ahmet: İyi ok atar, rakibinin iflahını söker. Geyik gibi sekip tutulmazdı. (3)

Gözübuğlu: Köroğlu'nun evlatlığı (2)

Güdümen: Köroğlu'nu kurtarmıştır. (2)

Gül Ahmet: Eğer yapar. Yedi bin keleşe o zahmet çeker. Ellerinde ayrı ayrı marifet. İpek çuvaldızda iğne mildedir. (1)

Gümansız (1)

Güneşüstünedoğmaz (1)

Güzel Ayvaz: Nur gibi keliştir. (2)

Hağılıcı (1)

Han Ayvaz: İstanbul'dan soylu bey (1)

Han Hasan: Sazı sözü olan biridir. (4)

Han Rize (4)

Haral: Oturunca bir koçu yiyer, Bir tekne ekmekle karnı zor doyar. On dakika

çekmeden koyunu soyar. Hâlâ gözü tendirdeki küldedir. (1)

Hasan Bey (5) Yiğitlerin başıdır, zalimlere vurmak onun işidir. (1)

Heçdoymaz (1)

Hesabalı (1) (Bkz. Demircioğlu)

Hırsızbaşı: Tavuk çalar foldadır. (1)

Hillebaz: Anlatmak zordur. (1)

Hoylu Bey (1, 4) (Bkz. Deli Hoylu.)

İmansız (1)

İsabalı (1, 2) (Bkz. Demircioğlu)

İtebinmez (4)

İzsüren (1)

Kabiresiğmaz (1) Er meydanlarında gürlür. Karşısında rakip terler. Gezdiğinde yerler titrer. (2). İki buçuk metre boyundadır. Ağasına sadık yârdır. Girdiği her meydan ona dardır. (3) Kale gibidir. (4)

Kâmil Usta: Eğer yapar. (1)

Kasap Yusuf: Günde yüz kuzu keser, toplar temizler kazana basar, aş pilavı yapar kazana asar, sofraya açar her gün çal ha çaldadır. (1)

Kasapoğlu: Üsküdarlı (2)

Kasım Usta: Sofralara baş çeker, Acımasız keleşlerden diş çeker, kerpeteni eski usul saldadır. (1)

Kervansoyan (1)

Kılıççı Alişan (1)

Kiziroğlu: Nam verir. Köroğlu methetmiş sazda teldedir (1). Alapaça adlı atı

vardır, Köroğlu'yu yere
vurmuştur. (2) (4, 5)

Kocabey: İsfahanlıdır. (2)

Korukçu Şahbaz: İylik
aramaz. Gökte kartal onun
gibi göremez. Çamlıbel'e asla
bir at giremez, değneği elinde
düdük zuldadır. (1)

Köse Kenan (1, 5). Heybeti
kaplana benzer, kuvveti
kükreyen aslan gibidir,
hürmet edilen biridir. (2).
Hem yiğit hem koçak hem
dürüst insandır. Vakarlı
gururlu takdire şayandır. (3)
Şehriyârdır. (4)

Köse Sefer: Ağlardan taç
almış, kervan soyar paç
almıştır. (2)

Közyutmaz (1)

Kul Hümmet: Yatakhane
ondan sorulur. (1)

Kurtboğan (1)

Lafanlamaz (1)

Lokmayemez: Pahası
biçilmez büyük değerdir. Bir
oturuşunda bir koyun yer. (3)

Memmet Alı Bey (4)

Nağılcı (1)

Nalbant Memmet (1)

Necmettin Usta: Tavlayı
süsler, arpa buğday ile atları
besler (1)

Ordubozan,

Öküzyiyen (1)

Ölüsoyan (1)

Pac vermeyen (1)

Pala Yusuf: Her zorluğa
candan koşar, kırklar
meclisine düşer, İki yüz elli
yıl yaşamıştır ve Köroğlu'nun
sırdaşdır. (2)

Reyhan Arap: Yara alsa
inlemez, ferman gelse
dinlemez, korku nedir
anlamaz. (2)

Selamalmaz: Zalim, rahmeti
yağmaz (1)

Selamvermez (1)

Seyfi: Tavlacı Ahmet'in
çırağı, tımarlanır atlar hoş
olur keyfi, seçer durur tavlı ile
zayıfı, yeşile salarlar çayır
cildedir. (1)

Sözduymaz (1)

Sözgezdiren (1)

Sözyutmaz (1)

Talancı: Özü sade maldadır
(1)

Tavlacı Ahmet (1)

Tavlacıbaşı: Akli puldadır.
(1)

Tepesidelik: Kafası çok
büyük, boyu iki metre, sırtı
doksan santimdir. Gururlu ve
vakarlıdır. (3)

Tilki Hasan: Yolucu (1)

Topal Osman (1)

Tuzyutmaz: Haraç için gözü
sağda soldadır. (1)

Uzun Hasan (1)

Uzun Mevlüt: Kervanlara iz
sürer. Nerde soygun olsa
onları sorar, gözü buluttadır
kulak yeldedir. (1)

Veli: Şiş çeker. (1)

Yadigâr Usta: Marifeti vardır
her bir hususta. Kalkan
yaparlar ki dillere deste,
Kalkanı tutacak kuvvet
koldadır. (1)

Yılanvuran (1)

Yılkügüden: Fitne felli
kişidir, Her gün için ayrı
kalmakaldadır. (1)

Yolkese (1)
Yorgancı Salih (1)
Yorgansız: Canlar alıcıdır.
Bir eli yağdadır biri baldadır
(1)

Yuvasız (1)
Zincirkıran: (1) Nalbanttır.
Bileğiyle demirleri eğer. (3)
Zorlubey: İmrahorlar başıdır.
(3)

Kaynakça

- Altan, Demet (2007). *Mustafa Aydın'ın Hayatı, Sanatı ve Şiirleri*, Ankara. (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Altun, Işıl (2007). *Âşık Mevlüt İhsani'nin Aşk Konulu Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma* (2. Baskı). İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yay.
- Altun, Işıl-O. Utku Özdemir (2011). *Âşık Nuri Çırağı "Unutamadım" Hayatı, Sanatı, Şiirleri*. İstanbul: Motif Vakfı Yay.
- Aydın, Ayşegül (2014). *Bir Karapapak (Terekeme) Âşığı: Âşık Seyyâti*. Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baş, Şehhalil (2017). *Âşık Hüseyin Sümmânîoğlu Üzerine Bir Monografi*, Sivas. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü
- Boratav, Pertev Naili (1984). *Koroğlu Destanı*, Adam Yayıncılık, İstanbul,
Doğan Kaya Arşivi.
- Erkal, Abdulkadir (1994). *Hüseyin Sümmânîoğlu, Hayatı ve Şiirleri*, Erzurum (Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Tezi).
- Halıcı, Feyzi (1992). *Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şâirleri - Göldeste-* Ankara: AKM Yay.
- <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/aydin-mustafa-aydin> (Madde yazım: Fatma Ahsen Turan)
- <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ciragi-ciragi-nuri-nuri-cihan-karatas> (Madde yazım: Fatma Ahsen Turan)
- <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/huseyin-summanioglu-huseyin-yazici> (Madde yazım: Metin Özarslan)
- <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyyati-israfil-uzunkaya> (Madde yazım: Ferhat Uzunkaya)
- Kaftancıoğlu, Ümit (1979). *Koroğlu Kol Destanları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kırkkılıç, Ahmet vd. (1997). *Geleneksel Türkiye Âşıklar Yarışması (1990-1996)*. Erzurum: Erzurum Halk Ozanları Kültür Derneği Yay.
- Korkmaz, Ramazan (2015). *Çıldır Folklor ve Etnografyası*. Ankara: Karadeniz Dergi Yay.

Mergen, Şeyma (2008). “Mustafa Aydın”, *Sazın ve Sözüin Sultanları Yaşayan Halk Şairleri I.* (Editör: Fatma Ahsen Turan vd.) Gazi Kitapevi, 466-476. Ankara.

Vural, Temel (2012). *Sümmâni'den Günümüze Oltu Havzası Şairleri.* Ankara: Bizim Büro Yay.